IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

XALQARO MEHNAT MIGRATSIYASI VA PUL O‘TKAZMALARINING IQTISODIYOTGA TA’SIRI

Jaynarov Azimjon Axmadjon o‘g‘li
Mirzo Ulug’bek nomidagi O’zbekiston Milliy Univerisiteti talabasi

Jumabayeva Kumush Botir qizi
Mirzo Ulug’bek nomidagi O’zbekiston Milliy Univerisiteti tayanch doktoranti
jaynarovazimjon005@gmail.com
996309927
https://doi.org/10.5281/zenodo.20046877

ANNOTATSIYA
Ushbu ishda xalqaro mehnat migratsiyasi va migrantlar tomonidan amalga oshiriladigan pul o‘tkazmalarining milliy hamda jahon iqtisodiyotiga ta’siri tahlil qilinadi. Mehnat migratsiyasi ishchi kuchi harakatining global miqyosda kuchayishi, bandlik darajasi, demografik jarayonlar va iqtisodiy barqarorlikka qanday ta’sir ko‘rsatishi yoritilgan. Shuningdek, pul o‘tkazmalari rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhim moliyaviy manba sifatida iqtisodiy o‘sish, aholi turmush darajasi va investitsiya muhitiga ta’siri nuqtai nazaridan o‘rganilgan. Tadqiqotda migratsiyaning ijobiy va salbiy oqibatlari hamda ularning iqtisodiy siyosatga ta’siri ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi.
KALIT SO‘ZLAR
xalqaro mehnat migratsiyasi, pul o‘tkazmalari, iqtisodiy o‘sish, ishchi kuchi, bandlik, global iqtisodiyot, rivojlanayotgan mamlakatlar, demografik jarayonlar, investitsiya, iqtisodiy barqarorlik

АННОТАЦИЯ
В данной работе анализируется влияние международной трудовой миграции и денежных переводов мигрантов на национальную и мировую экономику. Рассматриваются масштабы глобального перемещения рабочей силы, а также его влияние на уровень занятости, демографические процессы и экономическую стабильность. Особое внимание уделяется денежным переводам как важному финансовому источнику для развивающихся стран, их роли в экономическом росте, повышении уровня жизни населения и формировании инвестиционной среды. Также изучаются положительные и отрицательные последствия миграции и их влияние на экономическую политику государств.
КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА
международная трудовая миграция, денежные переводы, экономический рост, рабочая сила, занятость, глобальная экономика, развивающиеся страны, демографические процессы, инвестиции, экономическая стабильность

ABSTRACT
This work analyzes the impact of international labor migration and remittances on both national and global economies. It examines the scale of global labor mobility and its influence on employment levels, demographic processes, and economic stability. Special attention is given to remittances as an important financial source for developing countries, and their role in economic growth, improving living standards, and shaping the investment environment. The study also

explores the positive and negative consequences of migration and their implications for economic policy.

KEYWORDS
international labor migration, remittances, economic growth, labor force, employment, global economy, developing countries, demographic processes, investment, economic stability

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida xalqaro mehnat migratsiyasi jahon iqtisodiy tizimining eng muhim va murakkab ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlaridan biri sifatida shakllanib bormoqda. Ishchi kuchining davlatlar o‘rtasida erkinroq harakatlanishi mehnat bozori tuzilmasiga, iqtisodiy o‘sish sur’atlariga, demografik muvozanatga hamda mamlakatlar o‘rtasidagi moliyaviy oqimlarga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun mehnat migratsiyasi va undan kelib chiqadigan pul o‘tkazmalari makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

So‘nggi o‘n yilliklarda xalqaro migratsiya hajmining sezilarli darajada oshishi global iqtisodiyotning o‘zaro bog‘liqligini yanada kuchaytirdi. Migrant ishchilar tomonidan yuboriladigan pul o‘tkazmalari ko‘plab davlatlar yalpi ichki mahsulotining muhim qismini tashkil etib, aholining iste’mol darajasini oshirish, kambag‘allikni kamaytirish, ta’lim va sog‘liqni saqlash sohalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ushbu moliyaviy oqimlar milliy valyuta kursi barqarorligiga, to‘lov balansi holatiga va investitsion muhitga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Biroq mehnat migratsiyasi faqat ijobiy jihatlar bilan cheklanmaydi. U ayrim hollarda “miya oqimi” (brain drain), malakali kadrlar yetishmovchiligi, demografik tarkibdagi o‘zgarishlar va ichki mehnat bozoridagi nomutanosiblik kabi muammolarni ham keltirib chiqaradi. Shuning uchun ushbu jarayonni kompleks iqtisodiy hodisa sifatida tahlil qilish, uning ijobiy va salbiy oqibatlarini ilmiy asosda baholash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, global iqtisodiy integratsiya chuqurlashayotgan bir sharoitda xalqaro mehnat migratsiyasi va pul o‘tkazmalarining milliy iqtisodiyotlarga ta’sirini tizimli ravishda o‘rganish, samarali iqtisodiy siyosat ishlab chiqish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Ushbu ishning maqsadi xalqaro mehnat migratsiyasi va migrantlar pul o‘tkazmalarining iqtisodiyotga ta’sirini tahlil qilish, ularning rivojlanayotgan va rivojlangan davlatlar uchun iqtisodiy ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot davomida mehnat migratsiyasining iqtisodiy mexanizmlari, pul o‘tkazmalarining makro va mikro darajadagi ta’siri hamda ularning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari ilmiy adabiyotlar va statistik ma’lumotlar asosida o‘rganiladi.

XALQARO MEHNAT MIGRATSIYASINING IQTISODIY MOHIYATI VA SABABLARI

Xalqaro mehnat migratsiyasi — bu ishchi kuchining bir mamlakatdan boshqa mamlakatga vaqtincha yoki doimiy ravishda mehnat faoliyatini amalga oshirish maqsadida harakatlanish jarayonidir. Ushbu jarayon global iqtisodiyotning ajralmas qismi bo‘lib, mehnat resurslarining qayta taqsimlanishiga xizmat qiladi.

Mehnat migratsiyasining asosiy sabablari iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy omillar bilan bog‘liq. Eng muhim iqtisodiy omil — bu ish haqi darajasi o‘rtasidagi farqdir. Rivojlangan mamlakatlarda ish haqi yuqori bo‘lgani uchun rivojlanayotgan davlatlardan ishchi kuchi oqimi kuchayadi. Bundan tashqari, ishsizlik darajasining yuqoriligi, iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi va turmush darajasining pastligi ham migratsiyani kuchaytiradi.

Shuningdek, global mehnat bozori integratsiyasi, transport va kommunikatsiya tizimlarining rivojlanishi ham migratsiya jarayonini tezlashtirdi. Natijada, mehnat migratsiyasi nafaqat iqtisodiy foyda, balki malaka almashinuvi va xalqaro tajriba orttirish imkonini ham yaratadi.

PUL O‘TKAZMALARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA TA’SIRI

Migrantlar tomonidan yuboriladigan pul o‘tkazmalari (remittances) ko‘plab rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu mablag‘lar oilaviy daromadni oshirish, iste’mol xarajatlarini qoplash va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda asosiy manbalardan biri hisoblanadi.

Pul o‘tkazmalari yalpi ichki mahsulot (YIM) tarkibida sezilarli ulushni tashkil etib, davlatlarning to‘lov balansini yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, ushbu mablag‘lar ichki talabni oshiradi, kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishga turtki beradi.

Ijobiy jihatlar bilan birga, pul o‘tkazmalariga haddan tashqari bog‘liqlik ham ayrim muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, iqtisodiyotning ishlab chiqarish sektoriga emas, balki tashqi daromadlarga tayanishi uzoq muddatli barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatishi ehtimoli mavjud.

XALQARO MEHNAT MIGRATSIYASINING IQTISODIY VA IJTIMOIY OQIBATLARI

Xalqaro mehnat migratsiyasi mamlakatlar iqtisodiyotiga turlicha ta’sir ko‘rsatadi. Ijobiy jihatdan u ishsizlikni kamaytiradi, ortiqcha ishchi kuchini eksport qilish orqali ichki bosimni yengillashtiradi hamda valyuta tushumlarini oshiradi.

Biroq salbiy oqibatlar ham mavjud. Eng muhim muammolardan biri — “miya oqimi” bo‘lib, malakali mutaxassislarning boshqa davlatlarga ketishi milliy iqtisodiyot rivojiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Bu holat sog‘liqni saqlash, ta’lim va texnologik sohalarda kadrlar yetishmovchiligiga olib keladi.

Shuningdek, migratsiya jarayoni oilaviy ajralishlar, ijtimoiy muammolar va demografik tarkib o‘zgarishiga ham sabab bo‘ladi. Shu sababli davlatlar migratsiya siyosatini to‘g‘ri boshqarishi va uning ijobiy salohiyatidan samarali foydalanishi muhim hisoblanadi.

XALQARO MEHNAT MIGRATSIYASI VA PUL O‘TKAZMALARINING GLOBAL IQTISODIY KO‘RSATKICHLARGA TA’SIRI

So‘nggi yillarda xalqaro mehnat migratsiyasi va pul o‘tkazmalari global iqtisodiyotda sezilarli miqyosga ega bo‘lib bormoqda. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda migrantlar tomonidan rivojlanayotgan mamlakatlarga yuborilgan pul o‘tkazmalari hajmi taxminan 860-900 milliard AQSH dollari atrofida bo‘lgan. Bu ko‘rsatkich ko‘plab davlatlar uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalardan ham barqaror va muhim moliyaviy manba ekanini ko‘rsatadi.

Masalan, Markaziy Osiyo mamlakatlarida pul o‘tkazmalari yalpi ichki mahsulotga nisbatan sezilarli ulushni tashkil etadi. Ba’zi davlatlarda bu ko‘rsatkich 15-30% YIMgacha yetadi. Bu esa migratsiya iqtisodiyotning ichki iste’mol bozorini qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynayotganini bildiradi. Ayniqsa, qishloq hududlarida ushbu mablag‘lar uy-joy qurilishi, ta’lim, sog‘liqni saqlash va kichik biznesni rivojlantirishga yo‘naltiriladi.

Shuningdek, mehnat migratsiyasi global ishchi kuchi taqsimotiga ham ta’sir ko‘rsatadi. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) ma’lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha taxminan 169 milliondan ortiq migrant ishchi mavjud bo‘lib, ular global ishchi kuchining qariyb 5% ini tashkil etadi. Bu jarayon rivojlangan davlatlarda mehnat tanqisligini qisman qoplasa, rivojlanayotgan davlatlarda esa malakali kadrlar yetishmovchiligini kuchaytiradi.

Shu bilan birga, pul o‘tkazmalarining barqaror oqimi ayrim mamlakatlarda milliy valyuta kursiga ham ta’sir qiladi. Tashqi valyuta tushumlari ortishi valyuta barqarorligini mustahkamlashi mumkin, biroq iqtisodiyotning ishlab chiqarish sektoridan ko‘ra migratsion daromadlarga tayanib qolish xavfini ham yuzaga keltiradi.

Umuman olganda, xalqaro mehnat migratsiyasi va pul o‘tkazmalari global iqtisodiyotda muhim stabilizator vazifasini bajaradi, ammo uning uzoq muddatli ta’siri har bir davlatning ichki iqtisodiy siyosati va boshqaruv mexanizmlariga bevosita bog‘liq hisoblanadi.

XULOSA

Xalqaro mehnat migratsiyasi va migrantlar tomonidan amalga oshiriladigan pul o‘tkazmalari zamonaviy global iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, mehnat migratsiyasi ishchi kuchining xalqaro taqsimlanishini ta’minlab, ishsizlikni kamaytirish, daromadlarni oshirish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishda muhim rol o‘ynaydi.

Pul o‘tkazmalari esa ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun barqaror moliyaviy manba bo‘lib, aholi turmush darajasini yaxshilash, ichki iste’molni oshirish hamda kichik biznes va xizmat ko‘rsatish sohalarini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ular to‘lov balansi barqarorligini ta’minlashga ham xizmat qiladi.

Biroq ushbu jarayonning salbiy jihatlari ham mavjud bo‘lib, “miya oqimi”, malakali kadrlar yetishmovchiligi va iqtisodiyotning tashqi daromadlarga haddan tashqari bog‘liqligi kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun davlatlar migratsiya jarayonlarini samarali boshqarishi, mehnat bozorini rivojlantirishi va ichki iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirishga e’tibor qaratishi lozim.

Umuman olganda, xalqaro mehnat migratsiyasi va pul o‘tkazmalari to‘g‘ri boshqarilganda iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlovchi muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. – “Mehnat bozori va migratsiya statistikasi”, Toshkent, 2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. – “Pul o‘tkazmalari va valyuta tushumlari hisobotlari”, 2023–2025 yillar.
3. Karimov I.A. – *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Jo‘rayev T. – *Iqtisodiyot nazariyasi*. Toshkent: O‘qituvchi, 2022.

5. Abdurahmonov Q.X. – *Mehnat iqtisodiyoti*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
6. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) hisobotlari asosida tayyorlangan tahliliy materiallar, 2023.
7. 7. World Bank. – *Migration and Development Brief*, 2024.
8. International Monetary Fund (IMF). – *World Economic Outlook*, 2024